

Nummer 12 2024

Sveriges ekonomi

Statistiskt perspektiv

Blygsam tillväxt i ekonomin

**Matkassen kostar lika
mycket i år som i fjol**

**Ökad substitution av
livsmedel senaste åren**

SCB

Innehåll

Månadsöversikt oktober 2024	3
Läget i ekonomin	4
Blygsam tillväxt i ekonomin	4
Fördjupning	11
Matkassen kostar lika mycket i år som i fjol	11
Fördjupning	16
Ökad substitution av livsmedel senaste åren.....	16
Internationell utblick	21
Svag konsumtion i Norden och Tyskland.....	21
Indikatorer för Sverige, EU och USA	22

Om Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv

Det huvudsakliga målet med tidskriften är att ge en helhetsbild över ekonomin utifrån den ekonomiska statistiken. Detta kompletteras med fördjupningar inom olika områden samt en internationell utblick.

Publicering sker månadsvis, med ett uppehåll i juli.

Vi tar gärna emot synpunkter och kan hjälpa till med att ta fram data vid behov. Kontakta oss via e-post på ekstat@scb.se.

[SCB:s konjunkturklocka finns här](#). Den ger en interaktiv presentation av konjunkturläget och riktningen i den svenska ekonomin.

Fler diagram med [konjunkturindikatorer finns här](#).

Månadsöversikt oktober 2024

Indikatorer	Jämfört med föregående månad (procent) ¹⁾	Jämfört med motsvarande månad föreg år (procent) ²⁾	Jämfört med föregående månad	Jämfört med motsvarande månad föreg år
BNP-indikator månad	-0,4	-0,4	—	—
Näringsliv				
Näringslivets produktion	-0,8	0,2	—	●
Industrins produktion	-0,9	-2,0	—	—
Industrins ordergång	1,0	-1,0	+	—
Tjänsteproduktion	-0,7	1,4	—	+
Handel och konsumtion				
Hushållens konsumtion	-0,3	-1,1	—	—
Detaljhandelns försäljning	0,4	0,9	+	+
Utrikeshandel				
Varuexport ³⁾	-0,2	-5,8	●	—
Varuimport ³⁾	0,1	-2,6	●	—
Priser				
Konsumentpriser (KPIF)	0,4	1,5	+	+
Producentpriser	0,5	-1,3	+	—
Arbetsmarknad				
Sysselsättningsgrad ⁴⁾	0,0	-0,7	●	—
Arbetslöshetstalet ⁵⁾	0,0	0,4	●	—
Arbetade timmar ⁶⁾	0,0	-1,1	●	—

1) Kalenderkorrigerat och säsongrensat (ej för utrikeshandel, priser och arbetsmarknad)

2) Kalenderkorrigerat (ej för utrikeshandel, priser och arbetsmarknad)

3) Löpande priser, okorrigerat. Månadsförändring avser trend.

4) Sysselsättning som andel av befolkningen 15–74 år. Förändring i procentenheter. Månadsförändring baserar sig på säsongrensade och utjämnade data. Årsförändring baserar sig på originalvärden.

5) Arbetslöshet som andel av arbetskraften 15–74 år. Förändring i procentenheter. Månadsförändring baserar sig på säsongrensade och utjämnade data. Årsförändring baserar sig på originalvärden. Symboler anges med omvänt tecken.

6) Arbetade timmar 15–74 år (inklusive sysselsatta utomlands). Månadsförändring baserar sig på säsongrensade och utjämnade data. Årsförändring baserar sig på kalenderkorrigerade data.

Symbolerna betyder:

⊕ Ökning (Förändringstal högre än 0,2 procent)

● Oförändrat (Förändringstal -0,2–0,2 procent)

⊖ Minskning (Förändringstal lägre än -0,2 procent)

Läget i ekonomin

Blygsam tillväxt i ekonomin

Den svenska ekonomin växte svagt tredje kvartalet i år. Kvartalet avslutades dock med en nedgång i september och BNP fortsatte att sjunka ytterligare i oktober. Någon vändning för hushållskonsumtionen syns ännu inte i statistiken.

Sveriges BNP vände upp något tredje kvartalet 2024. Säsongrensat och jämfört med kvartalet innan steg BNP med 0,3 procent. Det var något starkare än vad BNP-indikatorn, som publicerades en månad tidigare, visade. Det som lyfte ekonomin var framförallt ökade investeringar i såväl lager som fasta tillgångar samt en stark tjänsteexport. Underlag för dessa delar saknas när BNP-indikatorn beräknas och publiceras.

+0,3 %

BNP ökade svagt tredje kvartalet 2024 jämfört med kvartalet innan

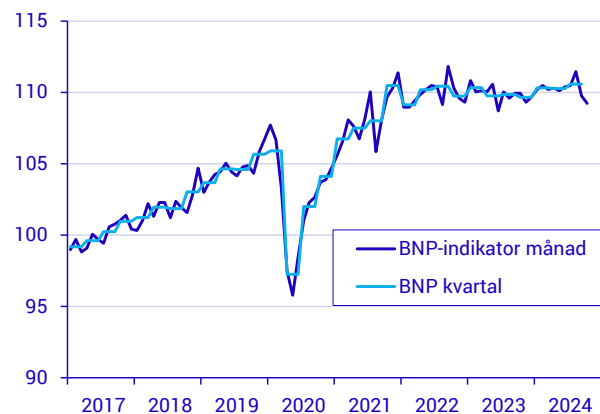
Trots att de ordinarie kvartalsberäkningarna var något starkare än de preliminära så består den övergripande bilden av en dämpad svensk ekonomi. Tillväxten är fortsatt blygsam där BNP-nivån i stort sett är densamma som fjärde kvartalet 2021.

”Bilden av en dämpad svensk ekonomi består”

Den månadsvisa BNP-indikatorn visade dessutom att kvartalet avslutades svagt med en stor nedgång i september. Nedgången fortsatte i oktober då BNP-nivån sjönk ytterligare något.

Fortsatt svag tillväxt

Bruttonationalprodukten (BNP). Index 2017=100, säsongrensade värden

Källa: Nationalräkenskaperna (SCB)

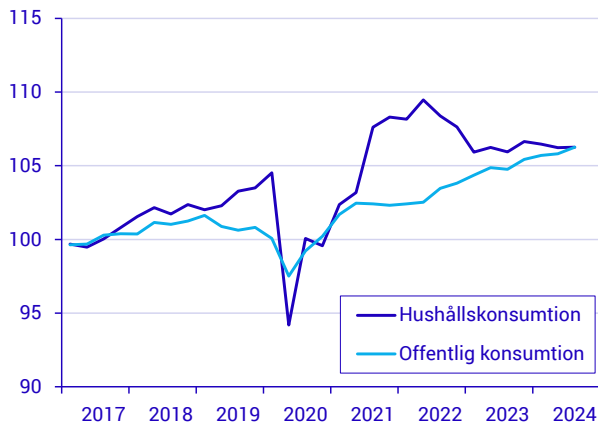
Fortsatt svag hushållskonsumtion

Någon vändning för hushållskonsumtionen syns ännu inte i statistiken. Tredje kvartalet var hushållens konsumtionsvolym i stort sett oförändrad jämfört med andra kvartalet och låg således kvar på samma nivå som tidigare under 2023 och 2024.

Den offentliga konsumtionen fortsatte däremot att öka i långsam takt. Sedan 2017 har faktiskt hushållens och den offentliga konsumtionen vuxit exakt lika mycket. Utvecklingen har dock skilt sig tydligt åt under de senaste åren. Den offentliga konsumtionen är betydligt jämnare och hade framförallt inte den kraftiga nedgången med efterföljande uppgång som hushållskonsumtionen hade under pandemiåren.

Hushållens konsumtion fortsatte sidledes

Hushållskonsumtion och offentlig konsumtion i fasta priser. Index 2017=100. Säsongrensade kvartalsvärden

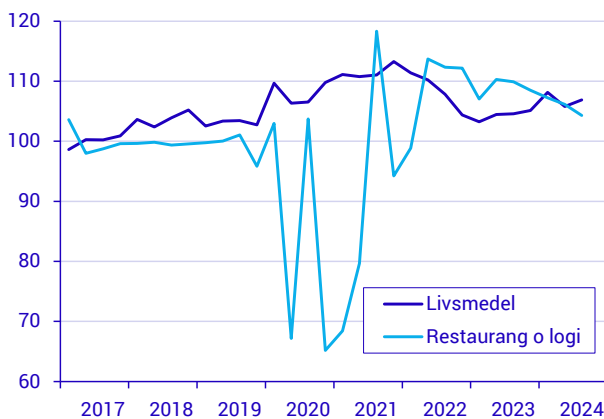
Källa: Nationalräkenskaperna (SCB)

Konsumtionen av livsmedel och alkoholfria drycker vände upp något tredje kvartalet men var fortsatt på en lägre nivå än 2021. De kraftiga prisökningarna 2022 och 2023 ledde till att livsmedelskonsumtionen mätt i volym minskade.

Samtidigt fortsatte den nedåtgående trenden för konsumtion inom ändamålet restauranger och logi. Där var det stor påverkan under pandemin till följd av restriktionerna men när dessa hävdes så återhämtades konsumtionen till en högre nivå än innan pandemin. I takt med att hushållen har fått det sämre i form av lägre reallöner och högre räntekostnader så har dock konsumtionen av restaurang- och logitjänster nedprioriterats.

Restaurangkonsumenterna sjönk ytterligare

Hushållskonsumtion i fasta priser. Index 2017=100. Säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Nationalräkenskaperna (SCB)

Den månadsvisa indikatorn för hushållskonsumtionen visade, precis som BNP-indikatorn, att det tredje kvartalet avslutades med en nedgång i september samt att nedgången fortsatte i oktober. Konsumtionen föll tydligt inom transporter och fordonshandeln i oktober medan konsumtionen inom livsmedelshandeln fortsatte svagt uppåt.

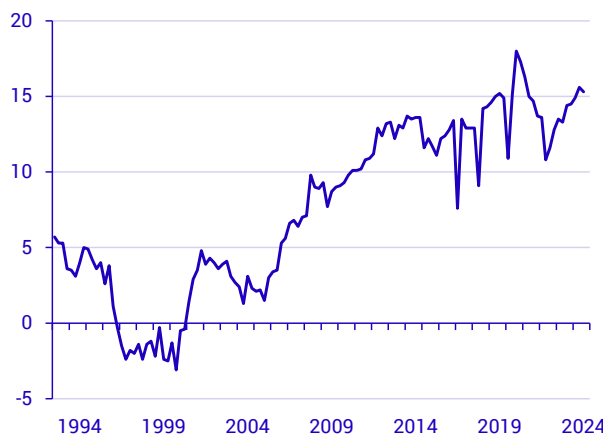
Hushållen fortsätter att spara

En anledning till att konsumtionen är svag är att hushållen fortsatt att spara en relativt stor del av sina inkomster. Sparkvoten, sparandet som andel av disponibel inkomst, var som allra högst tredje kvartalet 2020, då pandemirestriktioner till viss del förhindrade hushållen från att konsumera. Därefter minskade sparkvoten fram till andra kvartalet 2022 i takt med att konsumtionen återhämtade sig starkt.

Men de senaste två årens lågkonjunktur med hög inflation och höga räntor har gjort hushållen försiktiga. Det har inneburit att sparande prioriterats framför konsumtion och sparkvoten har återigen stigit. Tredje kvartalet 2024 var det endast en marginell nedgång jämfört med kvartalet innan, enligt säsongrensade uppgifter.

Sparkvoten fortsatt hög

Hushållens nettosparande som andel av disponibel inkomst, procent. Säsongrensade kvartalsvärden

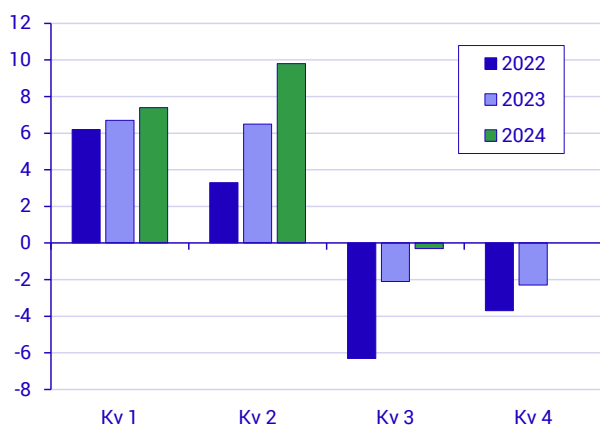

Källa: Nationalräkenskaperna (SCB)

Nivåer på sparandet kring 15 procent kan tyckas högt. Det förklaras framförallt av att sparande i tjänste- och premiepensioner ingår i denna sparkvot. Då hushållen egentligen inte kan påverka storleken på pensionsavsättningarna så beräknar SCB även andra mått på sparkvoten. Ett annat mått

är finansiellt sparande exklusive tjänste- och premiepensioner. Det finansiella sparandet är nettosparande i exempelvis aktier, fonder samt nettosparande på bankkonto. Det kan sägas vara ett bättre mått på hushållens buffertsparande men det säsongsgrensas inte av SCB. Säsongsvariationerna är stora, precis som för det totala sparandet, på grund av att aktieutdelningar och skatteåterbäring vanligtvis kommer under kvartal 1 och 2.

Högre sparkvot i år än motsvarande kvartal både 2022 och 2023
Finansiellt sparande exklusive tjänste- och premiepensioner som andel av disponibel inkomst, procent

Källa: Nationalräkenskaperna (SCB)

Den finansiella sparkvoten har dock varit högre i år än motsvarande kvartal både 2022 och 2023. Tredje kvartalet brukar ofta ha ett negativt finansiellt sparande men tredje kvartalet 2024 var det i det närmaste noll. Under de senaste tio åren är det endast 2020 som haft högre finansiell sparkvot för motsvarande kvartal.

”Stigande disponibla inkomster och sjunkande utlåningsräntor bidrar till att stärka hushållens ekonomi 2025”

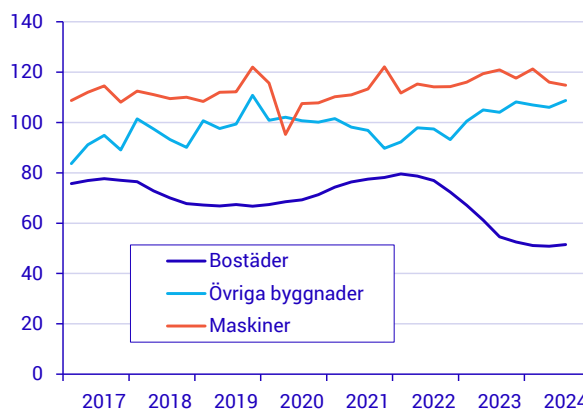
Det höga sparandet visar att det finns utrymme för en ökad konsumtion framöver. Stigande disponibla inkomster till följd av skattesänkningar under nästa år samt att utlåningsräntorna väntas fortsätta sjunka bidrar till att stärka hushållens ekonomi 2025. Men frågan om hushållen väljer att höja konsumtionen eller sparandet kvarstår.

Investeringarna ökade svagt

De fasta bruttoinvesteringarna vände svagt uppåt tredje kvartalet. Det var främst ökade byggnadsinvesteringar som låg bakom detta. Efter nio kvartal i rad med nedgång steg bostadsinvesteringarna något och även investeringar i övriga byggnader och anläggningar gick upp. Däremot sjönk investeringarna i såväl maskiner som i immateriella tillgångar. Trots att bostadsinvesteringarna steg jämfört med andra kvartalet så är dock nivån fortsatt klart lägre än för några år sedan.

Litet trendbrott för bostadsinvesteringarna

Investeringar i miljarder kronor i fasta priser, referensår 2023. Säsongsgrensade kvartalsvärden

Källa: Nationalräkenskaperna (SCB)

Ökade lager drog upp BNP

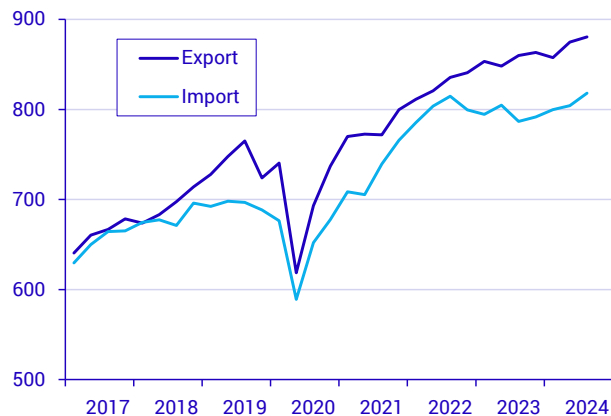
Under tredje kvartalet byggdes lagren upp igen betydligt, efter en lageravveckling kvartalet innan, och bidrog till att lyfta BNP med hela 0,6 procentenheter. Det var ökade industrilager som låg bakom hela uppgången tredje kvartalet. Handelslager fortsatte däremot att avvecklas.

Utrikeshandeln bidrog negativt

Importen ökade mer än exporten under tredje kvartalet. Det innebär att bidraget till BNP-tillväxten från utrikeshandeln var negativt. Importen steg för både varor och tjänster. En svag utveckling för exporten av investeringsvaror bidrog till att varuexporten sjönk jämfört med föregående kvartal. Däremot steg tjänsteexporten rejält, i synnerhet för uthyrning och leasingtjänster, vilket innebär att den totala exporten trots allt ökade något.

Ökad import försvagade nettoexporten

Export respektive import i miljarder kronor i fasta priser, referensår 2023. Säsongsrensade kvartalsvärden

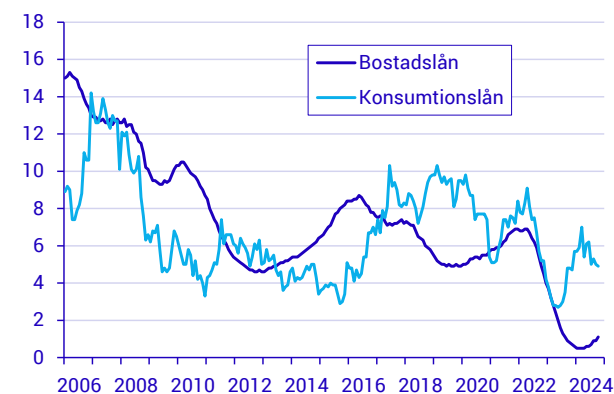

Källa: Nationalräkenskaper (SCB)

Bostadslånen vänder sakta upp

Tillväxten för hushållens bostadslån har vänt långsamt uppåt i takt med att bolåneräntorna har sjunkit. Bostadslånen från monetära finansinstitut, som står för drygt fyra femtedelar av hushållens totala lån, hade i oktober en årlig tillväxttakt på 1,1 procent. Det var en marginell ökning från september. Den årliga tillväxttakten för bolån har långsamt tilltagit under hela 2024.

Tillväxten för hushållens bostadslån fortsätter att öka blygsamt
Hushållens bostadslån respektive konsumtionslån från monetära finansinstitut. Årlig tillväxttakt, procent

Källa: Finansmarknadsstatistik (SCB)

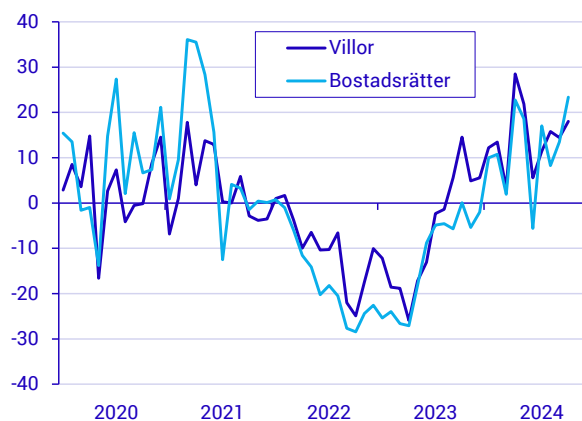
Tillväxten för både bostads- och konsumtionslån minskade under 2022 då räntorna steg kraftigt. Däremot började konsumtionslånen, till skillnad från bostadslånen, växa snabbare igen i mitten av 2023. I samband med att bostadslånen nu sakta vänt upp kan en lägre tillväxttakt för konsumtionslånen

noteras. I oktober var den årliga tillväxttakten på konsumtionslån 4,9 procent.

Den främsta orsaken till att bolånetillväxten sjönk under 2022 och 2023 var att aktiviteten på bostadsmarknaden gick ner. Antalet transaktioner på såväl villamarknaden som bostadsrättsmarknaden var 2023 den lägsta sedan 2014. Att bostadspriserna sjönk bidrog också till att utlåningstillväxten gick ner. I år har antalet bostadsaffärer ökat jämfört med i fjol samtidigt som priserna rört sig uppåt. Båda dessa faktorer bidrar således till att driva på bolånetillväxten.

Ökad aktivitet på bostadsmarknaden

Antal bostadsaffärer på villa- respektive bostadsrättsmarknaden. Procentuell förändring jämfört med motsvarande månad föregående år

Källa: Svensk mäklarstatistik

Rörliga bolåneräntan fortsätter nedåt

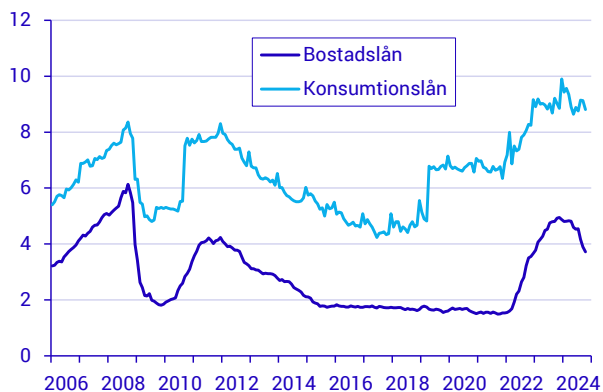
Som en följd av att Riksbanken sänkt sin styrränta, och signalerat att räntorna kommer att fortsätta nedåt en bit till, så har även hushållens bolåneräntor sjunkit. I oktober låg den genomsnittliga rörliga räntan för nya och omförhandlade avtal på 4,03 procent. En nedgång på 0,78 procentenheter jämfört med april. Det kan jämföras med Riksbankens sänkning på 1,25 procentenheter under samma period. Nästa räntebesked från Riksbanken kommer den 19 december.

Hushållens genomsnittliga bolåneränta för nya och omförhandlade avtal, det vill säga den genomsnittliga räntan för alla löptider, ligger däremot en bit under 4 procent eftersom bundna räntor sjunkit mer än den rörliga räntan. Den genomsnittliga räntan på ett konsumtionslån

minskade också något i oktober men låg fortsatt på en mycket hög nivå.

Bolåneräntan fortsätter ner

Genomsnittsräntor för hushållens bostadslån respektive konsumtionslån från MFI, nya och omförhandlade avtal, procent

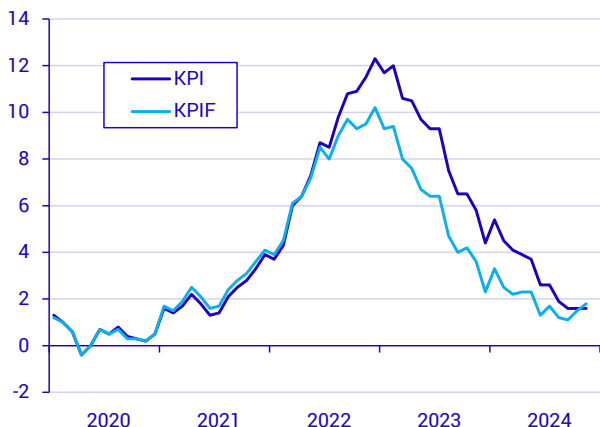
Källa: Finansmarknadsstatistik (SCB)

Boendet bidrar allt mindre till inflationen

Inflationen har sjunkit rejält under de senaste två åren. Enligt måttet konsumentprisindex med fast ränta (KPIF) var inflationstakten 1,1 procent i september. I både oktober och november har dock KPIF-inflationen stigit något men har fortfarande varit under 2 procent, som är Riksbankens inflationsmål. Inflationstakten enligt KPI har legat oförändrad på 1,6 procent de tre senaste månaderna.

Viss uppgång för KPIF i oktober och november

Konsumentprisindex (KPI) och konsumentprisindex med fast ränta (KPIF). Procentuell förändring jämfört med motsvarande månad föregående år

Källa: Konsumentprisindex (SCB)

Tittar man på vilka delar som bidrar till inflationen så är det fortfarande boendekostnaderna som har störst effekt på inflationstakten. Boendet är den post

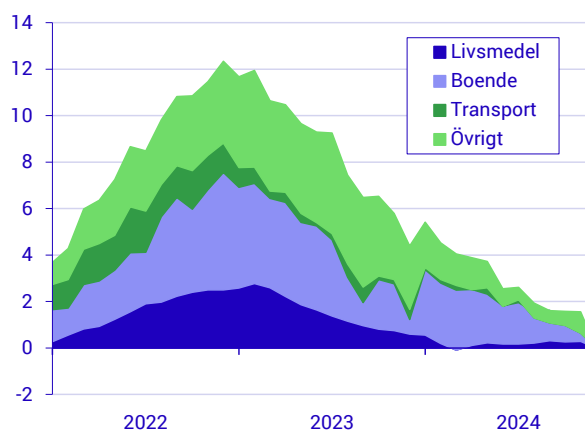
som hushållen lägger mest pengar på och har således högst vikt i KPI-korgen. Under de senaste åren har högre räntekostnader för egnahem och bostadsrätter, hyror för hyresrätter och månadsavgifter för bostadsrätter bidragit till att driva inflationen uppåt.

Bidraget från boendet har dock blivit allt mindre. I november var effekten av boendekostnaderna på KPI knappt 0,7 procentenheter. Det var alltså mindre än hälften av inflationstakten på 1,6 procent. Fortsatt bidrar högre hyror och bostadsrättsföreningsavgifter positivt till inflationstakten men för första gången sedan januari 2022 så var effekten av hushållens räntekostnader negativ. Priserna för livsmedel och alkoholfria drycker ökade och bidrog med knappt 0,3 procentenheter till inflationstakten.

Transportpriserna bidrog negativt, till stor del beroende på lägre bensinpriser än motsvarande månad i fjol.

Boendet stod för mindre än halva inflationen i november

Effekt på årsvisa förändringen av KPI. Procentenheter

Källa: Konsumentprisindex (SCB)

Detaljhandeln ökade i oktober

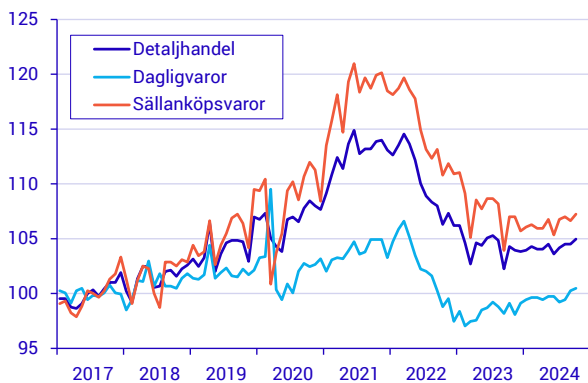
I oktober ökade försäljningsvolymerna i detaljhandeln. Både dagligvaruhandeln och sällanköpsvaruhandeln visade en uppgång. Störst var ökningen inom sällanköpsvaruhandeln medan dagligvaruhandeln visade en mildare uppgång efter en kraftig uppgång i september.

Försäljningsvolymerna är dock fortsatt lägre inom både dagligvaruhandeln och sällanköpsvaruhandeln än i början på 2022. För dagligvaruhandeln har trenden varit uppåtgående sedan början av 2023

medan försäljningen inom sällanköpsvaruhandeln i stort sett gått sidledes de senaste två åren.

Uppgång i sällanköpshandeln i oktober

Försäljning inom detaljhandeln, fasta priser, index 2017=100, säsongrensade månadsvärden

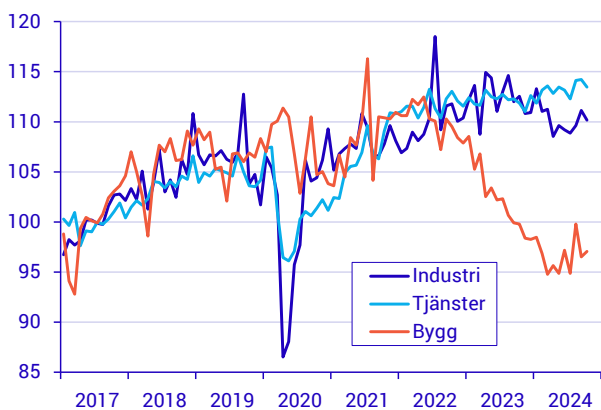
Källa: Omsättning inom tjänstesektorn (SCB)

Minskad produktion i näringslivet

Efter två månader i rad med uppgångar sjönk näringslivets produktion något i oktober. Störst var nedgången inom industribranscherna men även inom tjänstesektorn föll produktionen. Både tjänste- och industrisektorn har i princip rört sig sidledes sedan 2022. Byggbranschen som haft det tufft sedan slutet av 2022 vände dock upp i oktober efter en större nedgång månaden innan. De senaste månaderna har produktionen skiftat med ömsom upp- och nedgångar och produktionsvolymerna var i oktober fortsatt på en lägre nivå än i januari i år.

Svaga industriproduktion i oktober

Produktionsvärdeindex 2017=100, säsongrensade månadsvärden

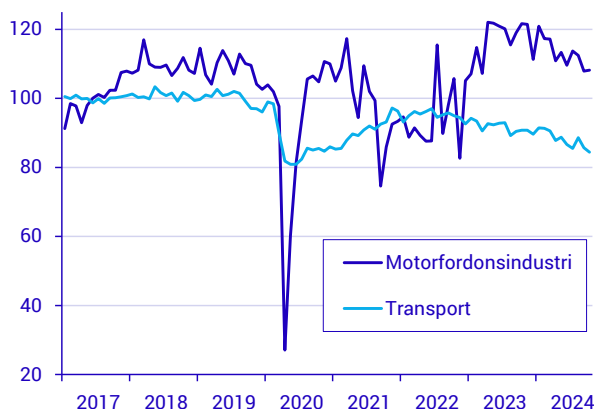
Källa: Produktionsvärdeindex (SCB)

Motorfordonsindustrin ökade något i oktober jämfört med september. Däremot hade branschen

den största negativa årsutvecklingen bland de största industribranscherna med en minskning på 9,9 procent. En annan bransch som har haft en mindre gynnsam utveckling de senaste två åren är transportbranschen. I samband med pandemin minskade produktionsvolymerna och branschen har aldrig riktigt återhämtat sig sedan dess.

Motorfordonsindustrins produktion har minskat under året

Produktionsvärdeindex 2017=100, säsongrensade månadsvärden

Källa: Produktionsvärdeindex (SCB)

Spretig konjunkturbild

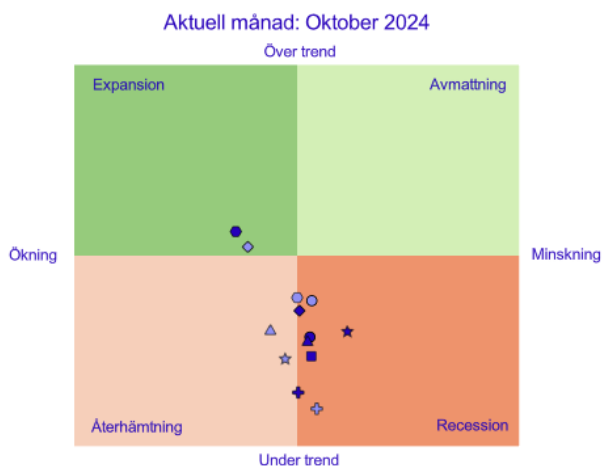
I oktober låg elva av tretton indikatorer i SCB:s konjunkturklocka under sin långsiktiga trend. De flesta indikatorerna låg i recessionsfasen men flertalet var nära eller på gränsen mellan recession och återhämtning.

Svaga utfall för en del indikatorer i oktober påverkade även den kortsiktiga trenden negativt och därför förflyttade sig några indikatorer tillbaka från återhämtning till recession. Bland dessa fanns den månadsvisa BNP-indikatorn. Endast två indikatorer fanns i återhämtningsfasen i oktober. Detta kan tolkas som att ekonomin ligger nära botten men att vändningen ännu inte har tagit fart.

Två indikatorer sticker ut på den positiva sidan. Det är hushållens konfidensindikator samt nyregistreringen av personbilar som båda befinner sig i expansionsfasen. Hushållens konfidensindikator har legat under sitt historiska genomsnitt i nästan tre år men klättrade över detta streck i oktober. Det beror till stor del på att hushållen ser ljusare på framtiden för både den svenska ekonomin och för den egna ekonomin. När

det gäller bilregistreringen så bidrar en svag långsiktig trend till att indikatorn befinner sig i expansionsfasen.

Elva indikatorer under långsiktig trend

■ A1 – BNP-indikator månad	■ A2 – BNP kvartal
● B1 – Näringslivets produktion	● B2 – Industrins ordergång
⊕ C1 – Hushållens konsumtion	⊕ C2 – Detaljhandel sällanköpsvaror
● D1 – Nyregistrerade personbilar	● D2 – Nyregistrerade lastbilar
▲ E1 – Varuexport	▲ E2 – Varuimport
★ F1 – Sysselsättning	★ F2 – Arbetade timmar
◆ G1 – Näringslivets efterfrågan	◆ G2 – Hushållens konfidensindikator

Konjunkturklockan

SCB:s konjunkturklocka består av 14 ekonomiska indikatorer, varav 13 uppdateras månadsvis och en uppdateras kvartalsvis.

Konjunkturläget för respektive indikator beräknas genom att skatta den kortsiktiga trendens avvikelse från den långsiktiga trenden.

Här kan du läsa mer om [SCB:s konjunkturklocka](#)

I [visualiseringsverktyget](#) kan man följa hur de olika indikatorerna rör sig över tid. Under en konjunkturcykel rör de sig ett varv i konjunkturklockan och passerar då fyra konjunkturfaser.

Kontaktpersoner: Johannes Holmberg 010-479 45 11 och Sanna Bennis 010-479 63 98

Den höga inflationen dämpade den inhemska efterfrågan och svensk bruttonationalprodukt (BNP) har sedan 2022 i stort sett varit oförändrad. Bland annat ledde de kraftiga prisökningarna på mat och alkoholfria drycker till att konsumtionsvolymen av livsmedel minskade under flera kvartal i rad.

I denna artikel ska vi studera hushållens matkonsumtion med befintlig och ny statistik. Den nya statistiken bygger på transaktionsdata från betalningsaktörer som samlas in veckovis. Fördelen med veckostatistik är att den är högfrekvent och snabb. Däremot kan det medföra att man får göra avsteg i en annan kvalitetskomponent såsom tillförlitlighet.

Maten är en stor utgiftspost för hushållen

Hushållens konsumtion som andel av BNP har trendmässigt minskat under de senaste 70 åren. År 1950 stod hushållskonsumtionen för nästan två tredjedelar av BNP medan denna andel sjunkit till cirka 44 procent 2023. Under denna period är det främst offentlig konsumtion som har ökat sin andel.

Fördjupning

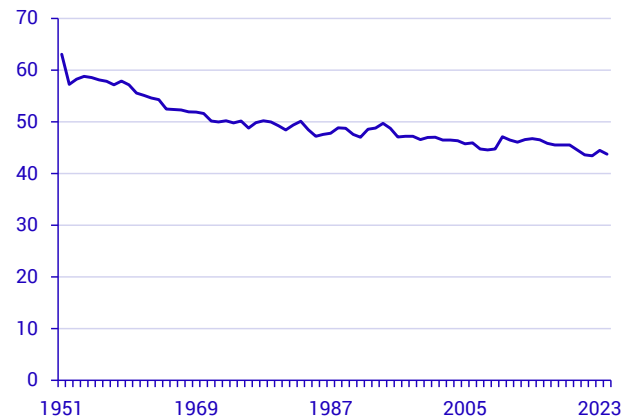
Matkassen kostar lika mycket i år som i fjol

Den genomsnittliga transaktionen i livsmedelsbutikerna har varit i stort sett densamma under 2024 som 2023. Det visar SCB:s veckovisa statistik över hushållens konsumtion som kommer att börja publiceras under nästa år. Den nya statistiken visar även att den genomsnittliga matkassen har minskat i volym under höginflationsåren.

De senaste fem åren har varit en väldigt turbulent tid för svensk ekonomi. Först kom pandemin under åren 2020 och 2021 som sedan följdes av hög inflation under 2022 och 2023. Prisuppgången under 2022 berodde till stor del på olika globala störningar som bland annat leveransproblem i efterdyningarna av pandemin och Rysslands invasion av Ukraina.

Hushållskonsumtionens andel av BNP har minskat

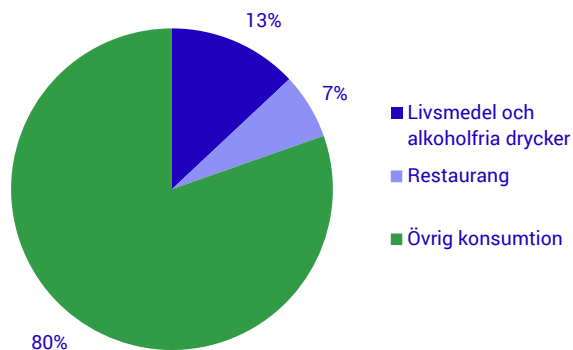
Hushållskonsumtionens andel av BNP 1950–2023 i löpande priser, procent

Källa: Nationalräkenskaperna (SCB)

År 2023 stod matkonsumtionen för cirka en femtedel av den totala hushållskonsumtionen enligt nationalräkenskaperna. Ungefär två tredjedelar kom från köp i handeln medan resterande del kom från köp i restaurang. En förhållandevis oförändrad fördelning de senaste dryga 30 åren.

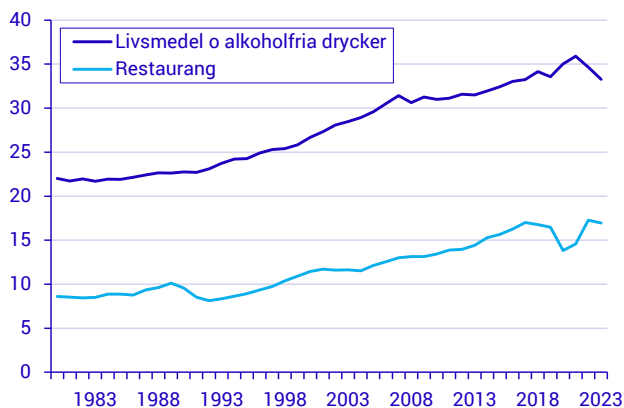
Mat står för en femtedel av de totala konsumtionsutgifterna
Hushållskonsumtion 2023. Andel av totala konsumtionsvärdet, procent

Källa: Nationalräkenskaperna (SCB)

År 2023 uppgick den totala matkonsumtionen till cirka 50 000 kronor per person i Sverige. Mätt i 2023 års priser är det en ökning med 64 procent sedan 1980 där främst restaurangkonsumtionen har ökat kraftigt.

Svensken spenderade i genomsnitt 50 000 kronor på mat 2023
Konsumtion per capita och år, 2023 års priser, tusentals kronor

Anmärkning: Egna beräkningar för åren 1980–1992 är baserade på historiska serier av hushållskonsumtionen i nationalräkenskaperna. Reviderade data kommer att publiceras i maj 2025.

Källa: Nationalräkenskaperna 1993–2023 och egna beräkningar för åren 1980–1992 (SCB)

De turbulenta åren som präglat svensk ekonomi de senaste åren har även satt avtryck i matkonsumtionen. Under pandemin minskade restaurangkonsumtionen kraftigt till förmån för köp av livsmedel i handeln. Om man jämför restaurangkonsumtionen 2021 med 2019, året före pandemin, så minskade restaurangkonsumtionen med hela 12 procent medan hushållens köp i

handeln ökade med 7 procent. Efter pandemin steg livsmedelspriserna kraftigt i både producent- och konsumentled, vilket drabbade såväl restaurangbranschen som handeln.

Livsmedelskonsumtionen i handeln minskade medan restaurangbranschen tog tillbaka förlorade marknadsandelar från 2021. De höga livsmedelspriserna gjorde även att konsumenterna ändrade sitt köpbeteende och mer av handeln skedde i lågprisbutiker och av varor med lägre pris.

Stora prisökningar på mat de senaste åren

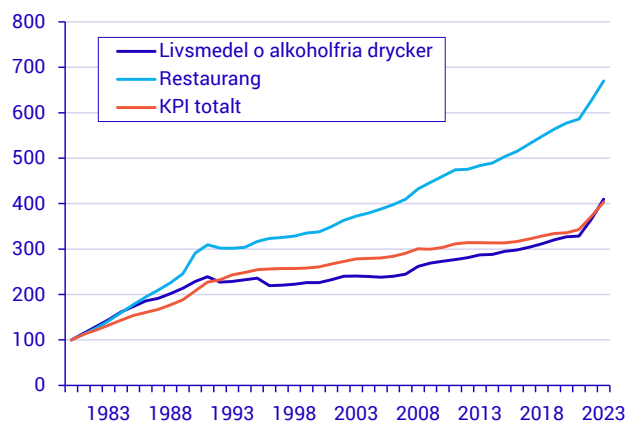
Livsmedelspriserna har varit i fokus de senaste åren och en diskussion har förts om livsmedelsbranscherna passat på att höja priserna mer än nödvändigt. Denna fråga har belysts i en tidigare artikel som publicerades i "Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv" nummer 9 2024 (se länk i faktaruta). Bakgrunden till de senaste årens diskussion är den höga inflationen och den allt dyrare maten i butik.

"Tittar man i ett längre perspektiv har restaurangpriserna ökat mer än livsmedelspriserna i butik"

Livsmedel och alkoholfria drycker blev 26 procent dyrare i butikerna mellan januari 2022 och oktober 2024, enligt SCB:s konsumentprisindex (KPI). Prisuppgången under 2022 sticker ut i ett historiskt perspektiv. Inte sedan början av 1950-talet har matpriserna ökat så mycket på kort tid. Även restaurangpriserna ökade under denna period men inte fullt lika mycket. Från januari 2022 till oktober 2024 ökade restaurangpriserna med 18 procent vilket var i linje med hela inflationen.

Tittar man i ett längre perspektiv har dock restaurangpriserna ökat mer än livsmedelspriserna i butik. Från 1980 till 2023 ökade restaurangpriserna sjufaldigt medan priserna i butik bara ökade fyrfaldigt. Uppgången i livsmedelspriserna i handeln var därmed nästan lika stor som ökningen i hela KPI. Att priserna har ökat mer i restauranger än i livsmedelshandeln kan antagligen förklaras av att löner, hyror och energi är en större del av kostnadsmassan för restauranger.

Restaurangpriserna har ökat betydligt mer än livsmedelspriserna Konsumentprisindex, 1980=100

Källa: Konsumentprisindex (KPI)

Vad kostar en matkasse?

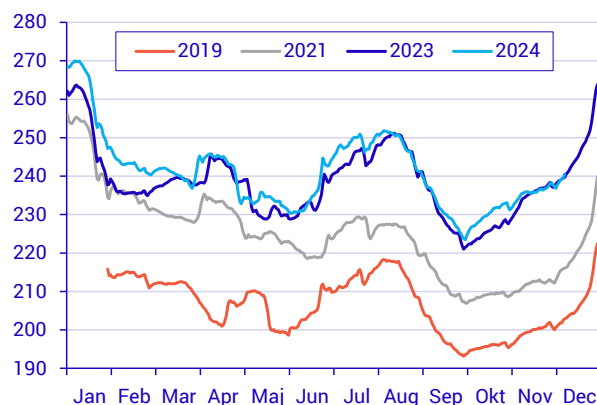
Sveriges ekonomi, eller kanske mer specifikt den svenska betalningsmarknaden, är högt digitaliserad och öppnar upp för möjligheten att fånga försäljning och konsumtion på ett enkelt och korrekt sätt. SCB har i tidigare artiklar beskrivit utvecklingen av ny veckostatistik över hushållens konsumtion baserat på transaktionsdata (se länkar i faktaruta). Hushållskonsumtionen i denna statistik går även att redovisa per transaktion vilket i livsmedelshandeln fall något förenklat kan sägas vara kostnaden hushållen har för att köpa en matkasse, eller mer precist det genomsnittliga köpet.

”Under 2023 och 2024 har det genomsnittliga köpet för en matkasse i stort sett legat på samma nivå”

Från 2019 fram till november 2024 uppgick det genomsnittliga köpet i livsmedelsbutiker till cirka 225 kronor. Under de 11 första månaderna 2024 steg kostnaden för en matkasse med 16 procent jämfört med samma period 2019. Jämför man i stället med samma period 2021, det vill säga perioden innan inflationen tog fart, var kostnadsökningen för en matkasse bara 7 procent. Under 2023 och 2024 har det genomsnittliga köpet för en matkasse i stort sett legat på samma nivå. Till viss del förklarar av de lägre prisökningarna på livsmedel och alkoholfria drycker. Det genomsnittliga köpet i livsmedelshandeln, som har ett återkommande

säsongsmönster, varierar sedan 2023 med mellan 220 och 260 kronor.

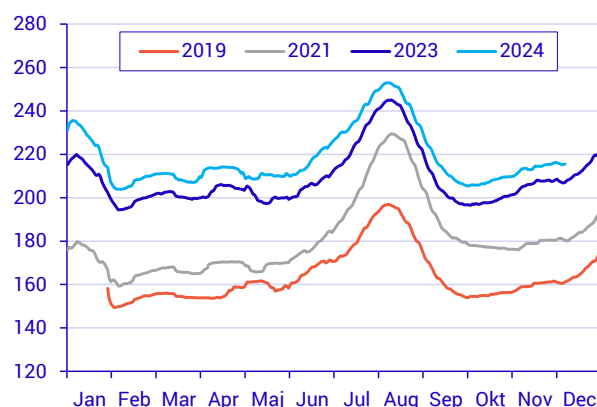
Kostnaden för en matkasse ökade under inflationsåren
Konsumtionsvärde per transaktion och dag inom livsmedelshandeln, glidande medelvärde över fyra veckor, löpande priser i kronor

Källa: Veckovisa statistiken över hushållens konsumtion (SCB)

På motsvarande sätt kan man även studera ett köp på restaurang. I likhet med livsmedelshandeln har den genomsnittliga kostnaden för ett restaurangbesök i stort sett varit oförändrat sedan 2023. Restaurangbesökare betalar sedan i föl i genomsnitt mellan 190 och 260 kronor per transaktion. I jämförelse med pandemiåret 2021 är det dock en klart dyrare nota för en lunch eller middag.

Ett restaurangbesök kostade ungefär lika mycket 2024 som 2023
Konsumtionsvärde per transaktion och dag inom restauranger, glidande medelvärde över fyra veckor, löpande priser i kronor

Källa: Veckovisa statistiken över hushållens konsumtion (SCB)

Den veckovisa statistiken omfattar köp från både hushåll och företag. För de undersökta branscherna i denna artikel har det endast en liten påverkan på

analysen. Exempelvis görs ungefär 95 procent av köpen på restaurang av hushåll medan resterande del är företagsköp.

Färre varor i matkassen på senare år

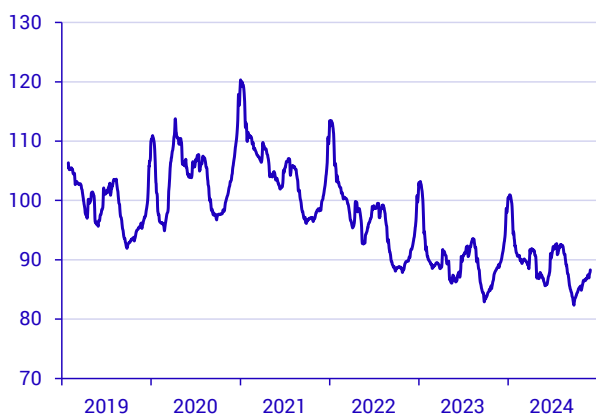
Utifrån transaktionsdata går det även att titta på hur volymen i matkassen har förändrats om man justerar det genomsnittliga köpet med livsmedelsprisernas utveckling enligt KPI. Under perioden 2019 till 2024 har priserna ökat med 30 procent medan det genomsnittliga köpet bara ökat med 16 procent. Det betyder att volymen, eller mängden köpta varor i matkassen, har minskat med 11 procent. I stort sett hela nedgången i volym har skett mellan 2021 och 2024.

"Under perioden 2019 till 2024 har priserna ökat med 30 procent medan det genomsnittliga köpet bara ökat med 16 procent"

Storleken på matkassen, mätt som volym, varierar även över året. Matkassen är som störst dagarna före de stora högtiderna midsommar, jul och nyår. Dagarna före julafton 2023 kostade matkassen runt 360 kronor.

Matkassen har minskat i storlek sedan 2021

Kostnad per transaktion inom livsmedelshandeln i fasta priser, glidande medelvärde över fyra veckor, index 2019=100

Källa: Veckovisa statistiken över hushållens konsumtion (SCB)

Restaurangbesöken har minskat under 2024

Ett annat intressant mått att studera är antalet korttransaktioner. I följande diagram kan vi se ett index över antalet korttransaktioner per dag för

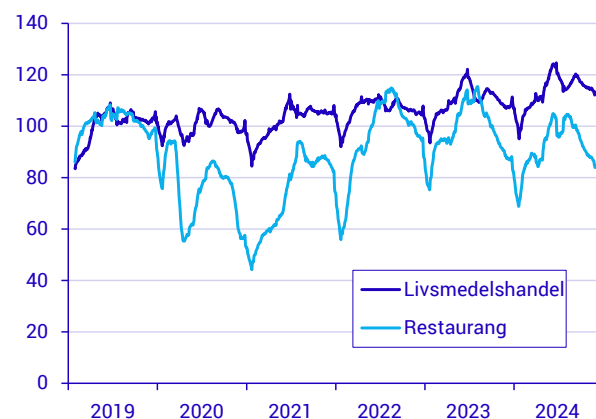
livsmedelshandeln och restaurangbranschen.

Antalet köp på restaurang minskade kraftigt under pandemin, vilket förklaras av alla de restriktioner som infördes mot branschen. Antalet transaktioner gick sedan upp 2022 och 2023 på grund av mindre restriktioner trots att priserna steg kraftigt dessa år. Under 2024 har antalet transaktioner minskat jämfört med 2023 och är nu tillbaka på nivåer som var före pandemin.

Antalet köp i livsmedelshandeln har varit mer konstant över tid. Livsmedelshandeln har dock ett säsongmönster där antalet köp minskar något under den fattiga januarimånaden.

Antalet köp på restaurang minskade kraftigt under pandemin

Antal korttransaktioner, glidande medelvärde över fyra veckor, index 2019=100

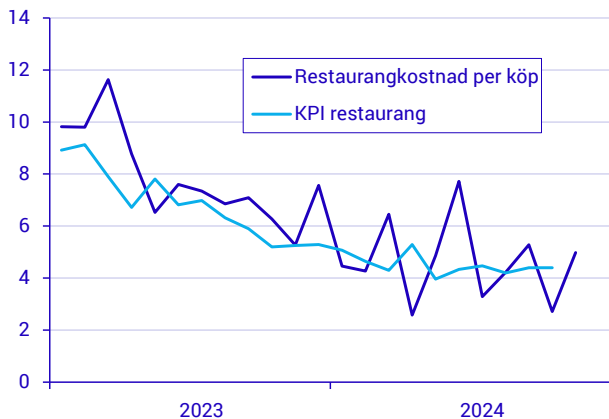

Källa: Veckovisa statistiken över hushållens konsumtion (SCB)

För restauranger finns ett samband mellan pris och kostnad per köp

Kan konsumtionsvärdet per köp och bransch grovt sett även säga något om priset? Ett köp på en restaurang kan avse ett köp av en lunch eller en middag men även köp av alkohol på en restaurang ingår i statistiken. Ser man till de senaste två åren har konsumtionen per köp på restauranger utvecklats ungefär som restaurangpriserna enligt KPI. Under pandemiåren var mönstret inte lika tydligt. En liknande beräkning är inte intressant för livsmedelshandeln eftersom matkassens innehåll varierar betydligt mer och ett köp kan bestå av en mängd olika varor.

Kostnaden för ett restaurangbesök följer prisutvecklingen i KPI
Konsumtionsvärde per transaktion och månad samt konsumentprisindex för restaurang, utveckling i årstakt, procent

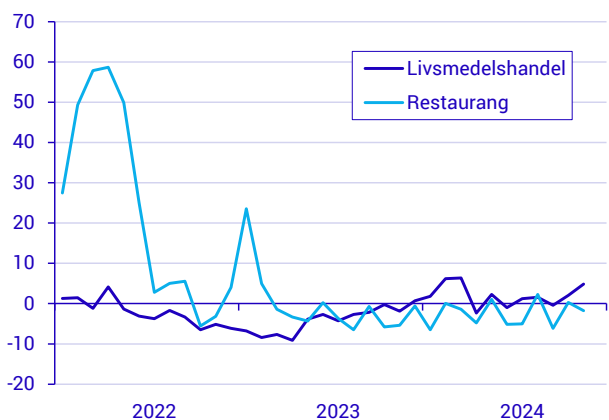

Källa: Konsumentprisindex och veckovisa statistiken över hushållens konsumtion (SCB)

Förbättrad konjunktur för livsmedelshandeln

Med hjälp av detaljhandelsindex, momsdata och data för november från transaktionsdata går det att dra slutsatser om konjunkturen i respektive bransch. Utvecklingen i transaktionsdata har länkats på data för den sista månaden i detaljhandelsindex och momsdata för skattningen av restauranger. För livsmedelshandeln har försäljningsvolymerna återigen börjat öka efter ett trögt 2023. Försäljningsvolymen i restaurangbranschen har under 2024 minskat och det hänger ihop med att antalet transaktioner minskat i branschen.

Försäljningsvolymen i livsmedelshandeln ökar igen
Försäljning i fasta priser, utveckling i årstakt, procent

Källa: Detaljhandelsindex, momsregistret och veckovisa statistiken över hushållens konsumtion (SCB)

Fakta om statistiken

Nationalräkenskaperna (NR)

I nationalräkenskaperna beräknas bland annat bruttonationalprodukten (BNP), reala sektorräkenskaper och finansiäräkenskaper. Inom ramen för BNP ingår bland annat hushållskonsumtionen som även går att dela upp i livsmedels- och restaurangkonsumtion. I livsmedelskonsumtionen i NR ingår försäljningen av livsmedel och alkoholfria drycker. I restaurangkonsumtionen ingår all försäljning som sker på restauranger inklusive alkohol. Här ingår även restaurangkonsumtion på hotell.

Konsumentprisindex (KPI)

Konsumentprisindex (KPI) ska mäta den genomsnittliga prisutvecklingen för den privata konsumtionen på lång och kort sikt. Indexet går även att ta fram på detaljerad nivå som för exempelvis livsmedel- och restaurangpriser.

Detaljhandelsindex (DHI)

Statistiken bygger på försäljningsdata från företag i detaljhandeln. Statistiken fastprisberäknas med hjälp av data från KPI.

Momsregistret

SCB:s momsregister består av samtliga företags momsdeklarationer. Ifrån denna statistik kan man bland annat beräkna försäljningen fördelat på branscher.

Veckovis statistik över hushållens konsumtion

Statistiken bygger i huvudsak på data över korttransaktioner som samlas in från kortinlösare. En detaljerad beskrivning finns i en tidigare artikel om korttransaktionsdata. Med hjälp av MCC-koder kopplade till SNI har vi i denna artikel försökt belysa livsmedelshandeln SNI 47.11 och restaurangbranschen SNI 56.1. I restaurangbranschen ingår alla typer av restauranger förutom hotellens restauranger som redovisas i hotellbranschen. Konsumtionen på restauranger inkluderar både mat och alkohol. I livsmedelsbutikerna säljs endast alkoholfria drycker eller drycker med låg alkoholhalt.

Merchant category code (MCC) och SNI

MCC är en kategoriindelning av handlarna och som anges med ett fyrsiffrigt nummer och används för att klassificera ett företag efter de typer av varor eller tjänster som det tillhandahåller. Denna har sedan kopplats till SCB:s branschindelning Standarden för svensk näringsgrensindelning, SNI.

Tidigare artiklar i Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv:

[Försämrad lönsamhet i livsmedelsbranscherna \(scb.se\)](https://www.scb.se/nyheter/nyheter-2024/forsamrad-lonsamhet-i-livsmedelsbranscherna)

[Ny källa för hushållens konsumtion \(scb.se\)](https://www.scb.se/nyheter/nyheter-2024/ny-kalla-for-hushallens-konsumtion)

[Snabbare statistik över hushållens konsumtion \(scb.se\)](https://www.scb.se/nyheter/nyheter-2024/snabbare-statistik-over-hushallens-konsumtion)

Kontaktperson: Daniel Lennartsson 010-479 64 29

pandemin gick konsumtionen i matbutikerna upp i samband med att vi minskade antalet måltider på restauranger och i skolmatsalar, men volymerna har därefter sjunkit och är nu på något högre nivåer än 2019.

Volymutveckling

Beräknas genom en kvot där förändringen i värdet av hushållskonsumtion divideras (deflateras) med förändringen i prisutvecklingen för samma ändamål.

$$\Delta Q = \frac{\Delta V}{\Delta P}$$

Där Q är volymen, V är värdet och P är priset på varan eller tjänsten.

Lägg därtill att befolkningen ökade med två procent mellan 2019 och 2023 vilket betyder att konsumtion per capita i princip stått stilla sedan 2019. Att volymerna av mat och dryck sjunker är ovanligt. Som mest sjönk volymen med åtta procent i årstakt under 2022. Men det finns andra förklaringar till nedgången än att vi konsumerade mindre mängd mat.

Fördjupning

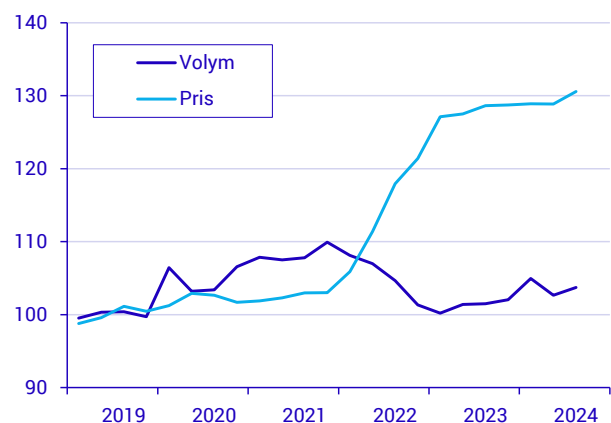
Ökad substitution av livsmedel senaste åren

Under de senaste årens kraftiga prisuppgångar på livsmedel valde hushållen att köpa relativt mindre av det som blivit relativt dyrare, och vice versa. Denna substitution har under 2022 och 2023 haft en något större påverkan på livsmedelsinflationen än tidigare under 2000-talet, även om effekterna har varit marginella.

Priserna på livsmedel har, precis som priset på många andra varor och tjänster, stigit kraftigt de senaste åren. Sedan 2019 syns en generell prisuppgång på livsmedel för konsumenter med 31 procent och som mest steg priserna med 21 procent i årstakt i början av 2023. Samtidigt som livsmedelspriserna steg minskade volymerna. Under

Lägre konsumtion av mat och dryck när priserna steg

Konsumentprisindex och hushållskonsumtion i nationalräkenskaperna, säsongrensat, fasta priser, livsmedel och alkoholfria drycker, index 2019=100

Källa: Konsumentprisindex och nationalräkenskaper (SCB)

Lägre volymer döljer mer än bara lägre försäljning

Det gängse måttet på ekonomisk tillväxt brukar vara att prata om volymer. Värdet på konsumtionen i löpande priser deflateras med prisstatistik för att räkna bort prisseffekter så att förändringstalen enbart avser volym.

När inflationen tog fart i början av 2022 höjdes frågor om hur volymförändringstalen skulle tolkas. När volymen på livsmedelskonsumtionen sjönk kraftigt under 2022 och 2023 var det troligtvis inte enbart så att hushållen konsumerade mindre mat räknat i antal liter mjölk eller antal kilo pasta, utan de sjunkande volymerna återspeglar även ett förändrat konsumtionsbeteende.

Andelen ekologiska varor minskar

Ett exempel på ett ändrat konsumtionsbeteende som kan försvåra tolkningen av volymutvecklingen är att hushållen drog ner på inköpen av dyrare ekologiska varor till förmån för billigare icke-ekologiska varor under 2022 och 2023 när inflationen tog fart. Trots att hushåll sänker sina levnadskostnader genom att byta ut de (i prisnivå mätt) dyrare ekologiska varorna mot de billigare icke-ekologiska varorna kommer det inte per automatik räknas som en prissänkning i prisindex som används i BNP. Detsamma gäller även vid konsumtionsskiften från dyrare till billigare butiker, om fler handlar sin ekologiska mjölk på en lågprisbutik kommer inte heller det per automatik att registreras som en prissänkning.

Prisindex på SCB beräknas genom att väga samman prisutvecklingen av enskilda varor och tjänster till ett medelvärde. Om hushållen väljer att köpa färre antal av en vara och mer av en annan betyder det bara att den ena varans prisutveckling blir mer representerad, väger tyngre, i sammanvägningen. Det är alltså varornas relativpriser som påverkar prisindex när hushållen ändrar sitt konsumtionsbeteende, inte själva prisnivån på varorna.

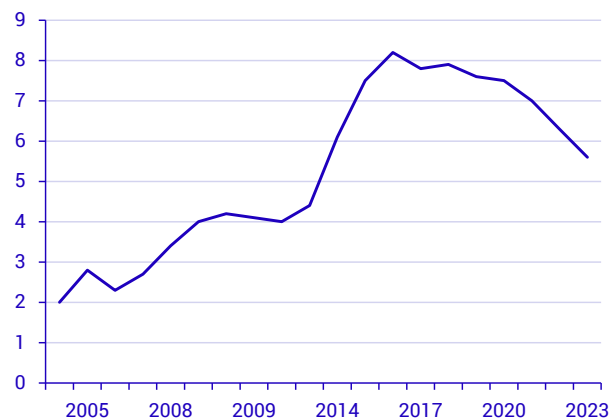
Givet att prisutvecklingen på ekologiska och icke ekologiska varor liknar varandra kommer en förskjutning mot icke ekologiska varor inte att påverka prisindex. Således kommer både de löpande och de fastprisberäknade beloppen (volymerna) för livsmedel att sjunka då värdet av konsumtionen sjunker utan att deflatorn (prisindex) ”deflaterar upp” beloppen.

Även om hushållen konsumerar exakt lika många liter mjölk från ett år till ett annat, kommer det i BNP att noteras som sjunkande volymer om hushåll

byter från ekologisk till vanlig mjölk (givet att inte relativpriserna mellan varorna ändras). Liknande resonemang går åt andra hållet också 2004–2016 då andelen ekologiska varor ökade, vilket då stärkte volymutvecklingen.

Försäljningen av ekologiska varor sjunker

Andelen ekologiska varor av livsmedelsförsäljningen, löpande priser, årsdata 2004–2023, procent

Källor: Livsmedelsförsäljning fördelad på varugrupper (SCB)

Huruvida statistiken skulle vara snedvriden för att en förflyttning från ekologisk till icke-ekologisk inte noteras som en prissänkning är svårt att säga. För att ta reda på det skulle SCB behöva göra explicita värderingar av matens nytta eller mervärde genom att göra bedömningar av hur mycket godare viss mat smakar eller på andra sätt kvantifiera nyttan. Med nuvarande metoder för att beräkna pris- och volymutveckling för livsmedel sker istället implicita antagen om att kvalitetskillnader mellan olika sorters varor går att likställa med prisskillnader.

Gamla vikter riskerar att snedvrider statistiken

En aspekt av förändrat konsumtionsbeteende som faktiskt kan riskera att snedvrider statistiken är ifall gamla ”vikter” används för att beräkna pris- och volymutveckling. Både i konsumentprisindex (KPI) och i BNP används samma årliga registerdata över livsmedelsförsäljning som underlag för att fördela ut konsumtionsvikter mellan olika livsmedelskategorier. Dessa register sammanställs först när året är slut och används i KPI och BNP det nästkommande året.

Prisutvecklingen för livsmedel som SCB rapporterade under 2022 baserades alltså på en genomsnittlig varukorg från 2020. Volymutvecklingen som rapporterades enligt BNP under 2022 för livsmedel baserades på ett genomsnittligt konsumtionsmönster 2020.

Risken med att använda en gammal ”korg” för att mäta prisutvecklingen är att eventuell substitution inte fångas i statistiken. Substitution i mikroekonomiska sammanhang betyder att hushåll vid ändrade relativpriser kan allokera om sin konsumtion för att uppnå samma nytta som tidigare. Exempelvis steg priset på paprika med cirka 50 procent under början av 2023. Samtidigt steg gurka med ”bara” 30 procent. Man kan tänka sig att flera hushåll drog ned på inköp av paprika och valde att köpa exempelvis mer av gurka för att uppnå en viss standard.

”Vi höll igen på kaffe och matoljor när de varorna ökade mycket i pris under 2022 ”

För att ta hänsyn till substitutionseffekten skulle prisindexet behöva justeras mer frekvent med aktuella vikter. Fångas inte substitution i prisstatistiken betyder det att levnadskostnaderna överskattas då de varor som stigit mycket i pris skulle få för stor vikt i korgen och vice versa.

Tydligt samband mellan pris och kvantitet

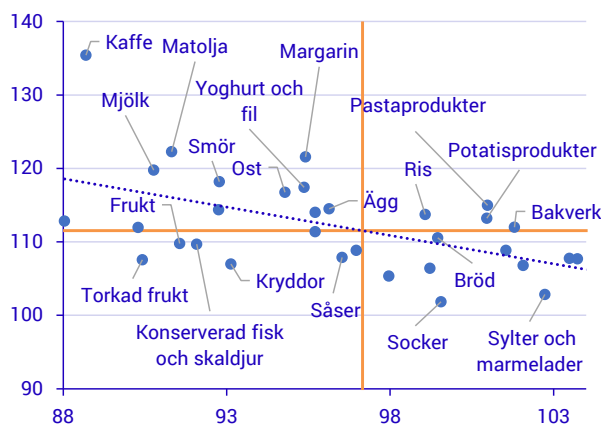
Att verkligen veta i vilken utsträckning hushållen substituerar mellan varor är svårt. Dock finns det synbara samband mellan pris och kvantitet i SCB:s livsmedelsstatistik. När priserna på en vara stiger mer än för en annan vara tenderar hushåll att köpa mindre av den, och vice versa.

I punktdiagrammet visas volym- och prisutveckling för livsmedel under 2022. Där syns det att hushåll drog ned på exempelvis kaffe, matoljor och mejeriprodukter vilka alla var produkter som blev relativt dyrare. Motsatt förhållande syns för sockerrelaterade produkter såsom sylt och marmelad, där priserna inte steg i lika hög takt som annat. De senare varorna köpte vi istället relativt mer av under 2022. Statistiken visar att

korrelationen mellan pris och volym var negativ vilket ger en sammantagen bild av att hushållen faktiskt tenderar att substituera mellan livsmedel.

Hushållen köpte mindre av det som ökade mer i pris

Volym-(X-axel) och prisutveckling (Y-axel) för livsmedel 2022, årsmedel, 2021=100. Orange linje visar den genomsnittliga pris- och volymutvecklingen under 2022. Prickad linje visar den linjära korrelationen mellan volym och pris ($R^2 = 0,34$).

Källor: Livsmedelsförsäljning fördelad på varugrupper samt egna beräkningar (SCB)

Ökad konsumtion av fattigmansvaror

De produkter som placeras i grafens övre vänstra box är de produkter som hushåll har konsumerat relativt mindre av och som har blivit relativt dyrare. Den nedre högra boxen beskriver motsatsen, det vill säga de produkter som blivit billigare och som hushåll har konsumerat mer av. De produkter som observeras i de två andra boxarna (vänstra nedre och högra övre) beskriver något annat än substitution. Här har konsumtionen ökat samtidigt som relativpriserna ökat och vice versa.

”När vår reala inkomst sjönk gick vi över till att köpa mer av billiga basvaror”

Konsumtion av pasta, ris och potatis ökade relativt mer trots att det blev relativt dyrare. Uppenbarligen är det något annat än relativpriserna som påverkar den förskjutningen i konsumtion. Man kan tänka sig att hushållen ökade konsumtionen av dessa billiga basvaror som en följd av att deras reallöner sjönk. När hushåll blev fattigare valde de att konsumera (i prisnivå mätt) billigare varor trots att relativpriserna ökade på de varorna.

I mikroteori brukar varor som ökar i konsumtion när hushåll blir fattigare kallas för inferiöra varor, eller fattigmansvaror. Inferiöra varor karaktäriseras av en stor negativ inkomsteffekt, vilket betyder att när hushållen får en sänkt real inkomst ökar de konsumtionen av dessa produkter. För motsatsen till de inferiöra varorna återfinns exempelvis frukt, fisk och skaldjur där konsumtionen har sjunkit trots lägre prisökningar.

Vanligare med substitution mellan varumärken än varugrupper

Ett sätt att skatta magnituden av substitution är att jämföra prisutvecklingen mellan en korg med varor som har uppdaterats med nytt konsumtionsmönster med en korg av varor där innehållet är oförändrat.

I ECB:s senaste strategiutvärdering ([Inflation measurement and its assessment in the ECB's monetary policy strategy review](#)) från 2021 redovisas sådana skattningar av livsmedel där de jämför skillnaderna mellan en *Laspeyres indexformel* och den superlativa indexformeln *Törnqvist* (som liknar Fisher prisindex i konstruktion) med hjälp av kassaregisterdata från Frankrike, Tyskland och USA mellan perioden 2002 och 2020. Då studien baseras på mikrodata för enskilda artiklar kunde substitutionen dekomponeras till om det skedde på en högre eller lägre nivå.

Substitution på lägre nivå betyder att hushåll byter mellan artiklar inom samma typ av vara. Det innebär att om ett märke på pasta blir dyrare så tenderar hushåll att välja ett annat märke. Substitution på högre nivå betyder att hushåll byter mellan olika produkter, exempelvis om det sammantagna priset på pasta blir dyrare köper man kanske mer ris.

I studien gick det att observera att substitutionen tenderar att vara större när livsmedelsinflationen var låg, samt att mer än två tredjedelar av all substitution gick att härleda till konsumtionsförändringar på lägre nivå. Det var alltså inte konsumtionsförändringar mellan produktgrupper (exempelvis från pasta till ris) som gav upphov till substitution, utan snarare byten mellan olika märken (av exempelvis pasta).

Högre substitution senaste åren

I denna artikel replikeras ECB:s metod på svenska data med hjälp av SCB:s årliga livsmedelsstatistik fördelat på varugrupper. Då skattningarna baseras på aggregat och inte mikrodata är det enbart den högre nivån av substitution som är möjliga att studera i denna artikel.

Beräkningsmetod för substitutionsbias i prisstatistiken

Genom att jämföra prisutvecklingen på en fast korg av livsmedel baserat på konsumtionsuppgifter från bastidpunkten i index (typiskt en s.k. Laspeyres indexformeln) mot en så kallad superlativ indexformel vars korg avspeglar konsumtionen vid både bastidpunkten och jämförelsetidpunkten i index (dvs. aktuellt år t och bastidpunkten $t-1$), går det att beräkna hur mycket substitution som den fasta korgen "missar".

I en superlativ indexformel (i denna artikel används det så kallade Fisher index) inkluderas substitution eftersom konsumtionsförändringar under innevarande år då ingår i korgen. Fisher prisindex brukar kallas det ideala prisindexet och anses vara ett av de bästa sätten att skatta levnadskostnadsutvecklingen på. Avståndet mellan dessa två alternativa index skulle då bli ett mått på hur mycket substitution som sker, dvs. visa hur stor "substitutionsbiasen" skulle vara om vi istället använde en enklare Laspeyres indexformel.

$$\text{Laspeyres} = \frac{\sum(P_{i,t}) \cdot (Q_{i,0})}{\sum(P_{i,0}) \cdot (Q_{i,0})} * 100$$

$$\text{Paashe} = \frac{\sum(P_{i,t}) \cdot (Q_{i,t})}{\sum(P_{i,0}) \cdot (Q_{i,t})} * 100$$

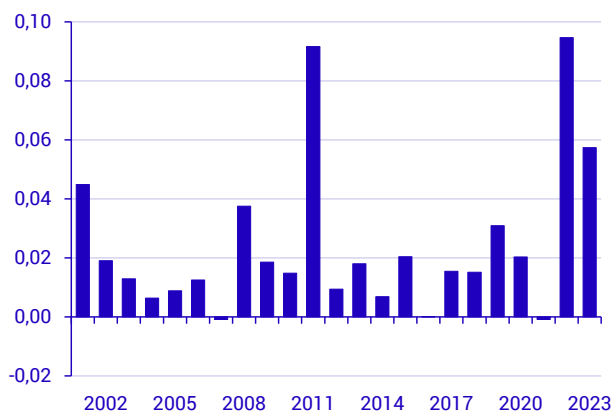
$$\text{Fisher} = (\text{Laspeyres} * \text{Paashe})^{0.5}$$

Där $P_{i,t}$ är priset och $Q_{i,t}$ är volymen på en specifik vara i jämförelsetidpunkten t (aktuellt år). $P_{i,0}$ är priset och $Q_{i,0}$ är volymen på samma vara i bastidpunkten (år $t-1$).

Genom att subtrahera inflation enligt *Fisher* prisindex mot *Laspeyres* prisindex framgår det att differensen nästan alltid är positiv, vilket visar att det ofta finns visst inslag av substitution i hushållens konsumtionsmönster av livsmedel. I snitt skattas denna substitution bidra till två hundradelars procentenheter lägre livsmedelsinflation under perioden 2001–2023. Under 2023, 2022 och 2011 är magnituden tydligt större med en effekt på nära en tiondels procentenhet av livsmedelsinflationen årligen.

Större substitutionseffekt senaste åren

Substitutionseffekt på livsmedelsinflationen, visar en uppskattning av hur stor effekt förändrat köpbeteende skulle ha på inflationen för livsmedel om den justeringen gjordes, procentenheter, 2001–2023

Källor: Egna beräkningar baserade på Livsmedelsförsäljning fördelad på varugrupper (SCB)

Åtminstone det som observeras de två senaste åren i svenska data, att ökad substitution sammanfaller med ökad livsmedelsinflation, går tvärt emot det som framkom i ECB-studien där ökad substitution snarare sammanföll med låg livsmedelsinflation. Jämförbarheten mellan denna artikel och studien utförd av ECB är dock inte perfekt då enbart substitution på högre nivå kan betraktas i denna artikel. Substitution på högre nivå var den nivå som det skedde minst substitution på enligt ECB-studien, vilket kan förklara de små effekterna som framgår i denna artikel. Observera även att ECB-studien är från 2021, innan inflationen började ta fart, vilket också försvårar jämförbarheten.

Det kausala sambandet är alltid svårt att avgöra, och det kanske inte är livsmedelsinflationen i sig som påverkar hur hushåll substituerar utan det kan bero på andra faktorer. Exempelvis sammanfaller den ökade substitutionen av livsmedel 2011, 2022 och 2023 med negativ reallönetillväxt, vilket skulle kunna vara en faktor som påverkar hur hushåll substituerar.

Substitution hade liten påverkan på statistiken

Skulle den rapporterade livsmedelsinflationen, som i början av 2023 toppade på 21,0 procent, vara lägre

om statistiken hade beräknats på en mer aktuell varukorg? Troligtvis ja, istället för 21,0 procent hade den rapporterade livsmedelsinflationen varit cirka en tiondels procentenhet lägre, det vill säga 20,9 procent. Detsamma gäller den rapporterade volymutvecklingen av livsmedel, som marginellt hade varit lite starkare än rapporterat.

I KPI inkluderas mer aktuella vikter i efterhand i samband att vikterna i korgen uppdateras inför varje nytt år. På lång sikt bör eventuell substitution inkluderas i inflationsberäkningarna. Den effekt som uppstår genom att uppdatera vikterna i korgen går att jämföra med den substitutionseffekt som beräknats i denna artikel, om än något förenklat. Även i BNP kommer vikter för livsmedelskonsumtion in i beräkningarna med två års eftersläpning. Denna revidering görs utifrån de definitiva årsberäkningarna, vilket även det kan tolkas som en substitutionseffekt.

Över lag verkar effekterna av eventuell substitution mellan olika produktgrupper av livsmedel vara marginell, och eventuell risk för snedvridning i beräkningarna av inflation och BNP bör vara låg. Dock innebär etablerad metodologi att varken KPI och BNP på ett kontrollerat och direkt sätt kan ta hänsyn till substitution på den lägsta nivån.

SCB har genomfört ett projekt finansierat av Eurostat om att nyttja detaljerade kassaregisterdata så att KPI-korgen kan uppdateras med månatliga vikter för livsmedel på detaljerad nivå. Det skulle möjliggöra substitution i prisindex på ett bättre sätt än vad som sker idag. Substitution skulle kunna ske på månatlig basis på både den högre och den lägre nivån (även om projektet mestadels fokuserat på substitution på lägre nivå). SCB arbetar med att göra vissa förändringar i beräkningssystemen för de nya metoderna, även om det i nuläget inte finns någon tidsplan för när detta kan användas i de officiella beräkningarna av KPI.

Kontaktperson: John Eliasson, john.eliasson@scb.se

Internationell utblick

Svag konsumtion i Norden och Tyskland

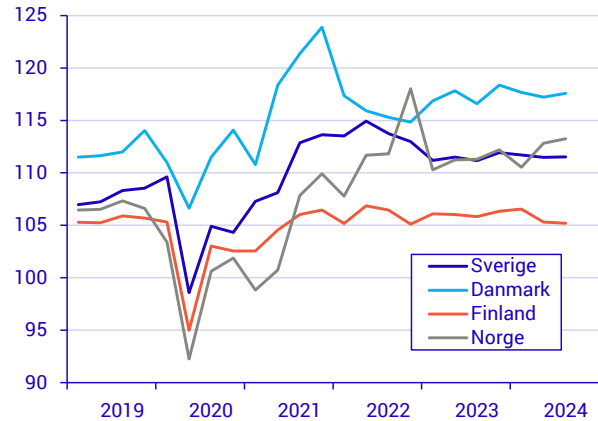
Inflationen har sjunkit i Europa och hushållen har fått mer pengar i plånboken. I Spanien syns stora konsumtionsökningar medan hushållen i Tyskland och de nordiska länderna inte har ökat sin konsumtion i någon stor utsträckning.

Efter två år av tufft ekonomiskt läge för de svenska hushållen med hög inflation och sjunkande reallöner ligger inflationen nu nära inflationsmålet och såväl styrräntan som bankernas utlåningsräntor är på väg nedåt. Trots detta syns inga tecken på återhämtning i den svenska hushållskonsumtionen. Tredje kvartalet 2024 låg konsumtionen kvar på ungefär samma nivå sedan början av 2023.

Även i Danmark och Finland har utvecklingen i hushållskonsumtionen varit svag. Den danska hushållskonsumtionen har i stort sett varit oförändrad sedan början av året medan konsumtionsvolymerna i Finland minskat med drygt 1 procent mellan första och tredje kvartalet 2024. Återhämtningen efter coronakrisen har varit trög och tredje kvartalet låg den finländska konsumtionen på samma nivå som före pandemin. Norge visar i stället på något ljusare siffror med en ökad konsumtionsvolym på 3 procent sedan första kvartalet 2024.

Ökade konsumtionsvolym i Norge under 2024

Hushållskonsumtion enligt nationalräkenskaperna. Volymindex 2015=100, säsongrensade kvartalsvärden

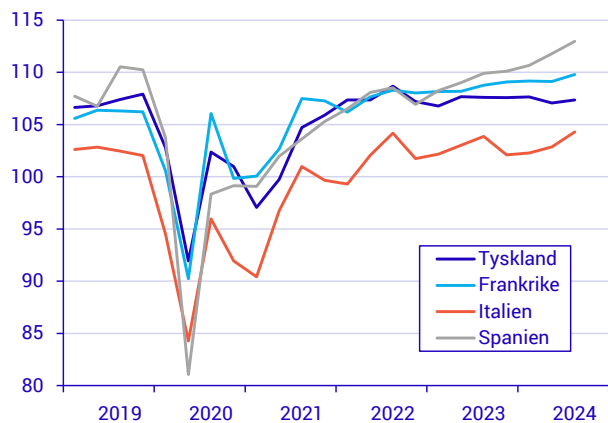

Källa: Eurostat

Ökad konsumtion för de stora EU-länderna

För de största länderna i Europa har hushållskonsumtionen utvecklats något annorlunda. Spanien har haft en stark konsumtionsutveckling sedan slutet av 2022. I samma veva som hushållskonsumtionen tog fart avtog den spanska inflationen till skillnad från Sverige som fortsatt uppvisade höga inflationssiffror under samma period. Italiens konsumtion har sedan första kvartalet 2024 stigit i ungefär samma takt som Spaniens. I Frankrike är trenden svagt uppåtgående.

Spanien sticker ut med stark utveckling i hushållskonsumtionen
Hushållskonsumtion enligt nationalräkenskaperna. Volymindex 2015=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Eurostat

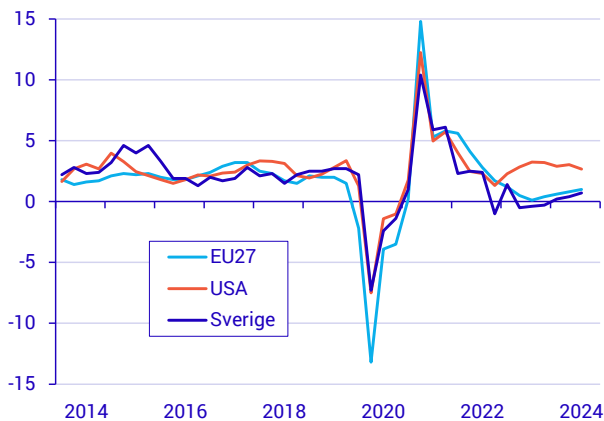
Bland de tyska hushållen är efterfrågan däremot fortfarande dämpad och konsumtionen har rört sig i sidled sedan återhämtningen efter pandemin.

Kontaktperson: Frida Olsson 010-479 42 14

Indikatorer för Sverige, EU och USA

BNP-tillväxten ökade i Sverige och EU

BNP-tillväxt i procent jämfört med motsv. kvartal föregående år.

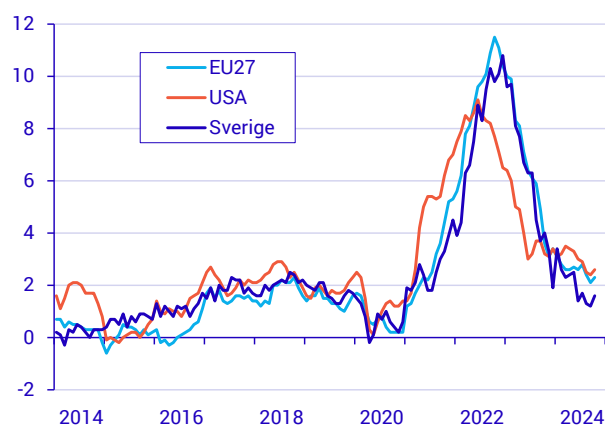

Källa: SCB, Eurostat och OECD

- Sveriges BNP ökade med 0,7 procent och EU:s med 1,0 procent tredje kvartalet 2024 jämfört med samma kvartal året innan.
- USA har sedan slutet av 2022 haft en högre BNP-tillväxt än både Sverige och EU.

Lägre inflation i Sverige än i USA och EU

HIKP för Sverige och EU27, KPI för USA, årsförändring i procent

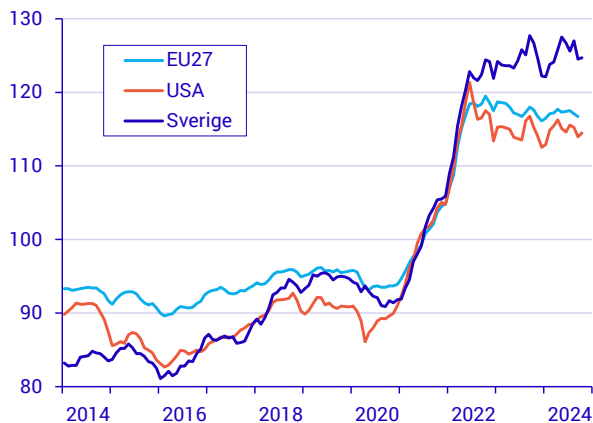

Källa: Eurostat och U.S. Bureau of Labour Statistics

- Den svenska inflationen studsade upp något i oktober och låg på 1,6 procent enligt det internationella måttet HIKP.
- I EU och USA ökade inflationen något och låg kvar på nivåer över 2 procent i oktober.

Liten uppgång i de svenska producentpriserna i oktober

Producentprisindex för industrin, index 2021=100

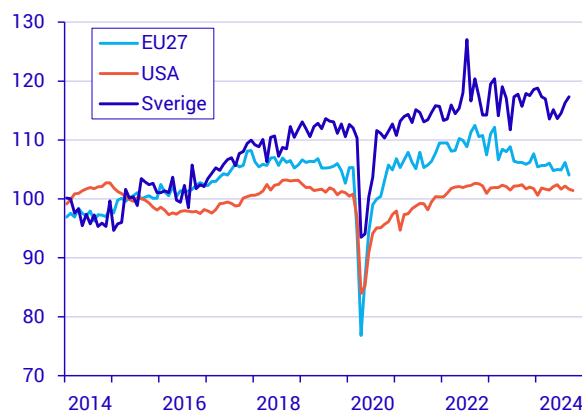

Källa: Eurostat och U.S. Bureau of Labour Statistics

- Producentpriserna i Sverige ökade något i oktober och ligger fortsatt på höga nivåer jämfört med 2021.
- Inom EU har producentpriserna i stort sett rört sig i sidled de senaste två åren, detsamma gäller för USA.

Nedåtgående trend för industriproduktionen inom EU

Industriproduktionsindex 2015=100, säsongrensat

Källa: OECD

- Industriproduktionen i Sverige fortsatte att öka något i september och ligger på högre nivåer än före pandemin.
- Inom EU-länderna som helhet är trenden för industriproduktionen nedåtgående.
- USA:s industriproduktion har legat på samma nivå i nästan tre år.

SCB beskriver Sverige

Statistikmyndigheten SCB förser samhället med statistik för beslutsfattande, debatt och forskning. Vi gör det på uppdrag av regeringen, myndigheter, forskare och näringsliv. Vår statistik bidrar till en faktabaserad samhällsdebatt och väl underbyggda beslut.

Bildkällor: Omslag - Eerik, iStock
Sidan 4 - Dilok Klaisataporn, iStock
Sidan 11 - Abdullah Durmaz, iStock
Sidan 16 - ZeynepKaya, iStock
Sidan 21 - Comfreak, Pixabay

ISSN: 1653-3828 (Online)
URN:NBN:SE:SCB-2024-A28T12412_pdf

Ansvarig utgivare: Petra Nilsson
Redaktion: Jenny Lunneborg (redaktör)
Caroline Ahlstrand
Monica Andersson
Sanna Bennis
Johannes Holmberg
Frida Olsson

Kontakta oss via e-post: ekstat@scb.se
Copyright: SCB. Citera gärna, men uppge källa
Denna publikation finns enbart i elektronisk form på www.scb.se